

KAMMERMUSIKFORENINGEN

134. SÆSON 2021-2022

Christians Kirke, Christianshavn

4. oktober 2021 kl. 19.30

Gustav Piekut, klaver

Gustav Piekut er født i 1995. Som 6-årig insisterede han på at spille klaver. Allerede som 12-årig debuterede han med Sønderjyllands Symfoniorkester, og efterfølgende støvsugede han landets musikkonkurrencer for præmier. I 2021 er Gustav Piekut blevet hædret med DR P2s Talentpris.

I aftenens program hører vi musik fra et ganske kort åremål: det sidste par år før Første Verdenskrig. En periode i europæisk kultur hvor meget radikalt nyt og uventet var i støbeskeen – derunder en vanvittig krig der brød ned og spredte død og desperation i hidtil uset format. Kun Beethovens næstsidste klaversonate repræsenterer en anden tid – hvor dens komponist satte helt nye normer og ukendte former op som forbilleder for musik og anden kunst.

Vi begynder i tåge og uvished.

Koncerterne i Kammermusikforeningen af 1887 støttes af:

Augustinus Fonden

Knud Højgaards Fond

Københavns Kommune

Lemvig-Müller Fonden

Solistforeningen af 1921

Aage og Johanne Louis-Hansens Fond

Leoš Janáček: *In the Mists*

Dette værk på ca. et kvarter, skrevet 1912, kan høres som en kort sonate. Hele vejen igennem er der tågemaleri i toner. Casper David Friedrichs berømte billede

fra 1818, hvor han selv er "Vandreren over tågehavet", formidler oplevelsen af glidende tågeskyer - men hos Janáček har vi ikke malerens højt hævede overblik.

Harmonierne er ofte skiftende, flertydige og uklare, det samme gælder rytmen, og melodierne (eller melodistumperne) siger ikke klart hvor de vil hen. Det er som at bevæge sig i en diset skumringssskov. Fra starten i første sats, *Andante*, skifter akkorderne rastløst – er dét her vejen hjem, eller er dét der? Ind imellem er der ruskende blæst og også enkelte solstrejf. I anden sats, *Molto adagio*, er vi langt fra al idyl. Tvetydighed i rytme, uventede udbrud, urovækkende standsninger – alt inden for 3½ minut. Tredje sats, *Andantino*, bringer et indsmigrende lyrisk tema, der gennemgår sæere modulationer. Hvad er det vi ser i

tågen? Slutsatsen, *Presto*, er dramatisk, dansende, folkloristisk præget, men der er også mystik og dysterhed – som kun få solstriber skærer igennem. Vi slutter i desmol – så kan man vist ikke spille med flere tågeslørede, melankolske b'er ...

Beethoven: Klaversonate nr. 31, As-dur, opus 110

Denne ret korte sonate fra 1821, dvs. fra Beethovens "sene" periode, foregriber mange af de samme midler til at skabe intense og euforiske øjeblikke som også kendetegner de sene strygekvartetter, der blev skrevet fra 1825 og frem. Her er gribende temaer, der vendes og drejes i forbavsende tonearter og placeringer og som et prisme udsender forskellige farver på skift. Vi begynder med en melodi der er blid som en bøn, markeret med *con amabilità* (elskeligt) and *sanft* (blødt). Nok er denne sats i en art "sonateform", men Beethoven tager sig allehånde friheder, bl.a. at det milde tema vender tilbage i mindre stumper, afvekslende med helt anderledes passager – hurtige, virtuose guirlander når man mindst venter det. Der følger lige så uventet en *scherzo* med en drilagtig rytme. To tyske folkemelodier er inddraget her - *Unsa Kätz häd Katz'In g'habt* (Vore skat har fået killinger) and *Ich bin lüderlich, du bist lüderlich* (ordet betyder nærmest letfærdig, udsvævende). Dette bratte stemningsskift fra det gribende lyriske til det djærve er en vigtig del af den sene Beethovens æstetik. Den efterfølgende *Adagio* er seriøs, meget frit reciterende, med ekspressiv brug af dæmperpedalen der skiftevis trædes ned og slippes. "Klagende sang," hedder det – men der er også motivisk forbindelse til *scherzoen*. Inden længe er vi ovre i en tilsyneladende regelret fuga over det klagende tema, der vendes rundt i tonearter og spilles med sukkende afbrydelser i artikulationen. "Er ved at blive udmattet, klagende," hedder det undervejs – men så kommer fugaens tema ind "på hovedet" og med anmærkningen "På ny efterhånden oplivende". Tempoet stiger gradvis, og udtrykket bliver mere og mere livfuldt. Man

kan tænke på den "hellige takkesang" i kvartetten opus 132, der afveksler med afsnit med "følelse af nye kraft". Den store pianist Alfred Brendel har skrevet: "Når den grundlæggende toneart, As-dur, nås, er klangbilledet næsten enstemmigt. Genopvækkelsens mål er nået. Men Beethoven går videre. Den lyriske hymne i As-dur der bærer værket til dets afslutning, bliver mere og mere euforisk, indtil en anden og endegyldig befrielse er opnået."

Alexander Scriabin: Klaversonate nr. 10, opus 70

Denne korte sonate i én sats fra 1913 – Scriabins sidste - kaldes undertiden "trillesonaten" eller "insektsonaten" på grund af de bestandige triller der kan minde om insekter som bare ikke vil gå væk. Som andre af Scriabins værker er sonaten bygget omkring en kulmination. Han har selv udtalt: "Min 10. sonate er en insektsonate. Insekter fødes af solen ... de er solens kys ... Hvor bliver vor forståelse af verden dog forenet til et hele når man ser tingene på denne måde. I

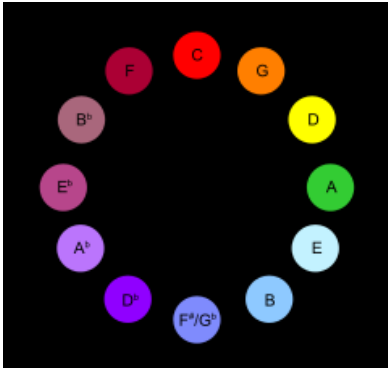
naturvidenskaben skilles alt i dele, frem for at forenes til et hele. Den er analyse, ikke syntese." To nøgleord til forståelse af Scriabin er "syntese" og "synæstesi" – sidstnævnte begreb handler om slægtskabet mellem lyde og farver (såvel som de andre sansers perceptioner). Kromatik bliver i denne sonate drevet til et yderpunkt der minder om at atonalitet stod lige for døren. Men "kromatisk" betyder også "med farver". Scriabin ønskede at fremkalde et farvemylder der kan lede tanken hen imod samtidige tendenser i malerkunsten, f.eks. hos en anden russer der troede på synæstesi -

Vassilij Kandinsky. Billedet her – *Improvisation 30 (Kanon)* - er også fra 1913.

Alexander Scriabin: *Vers la flamme* ("Hen imod flammen")

Dette værk fra 1914, der varer hen ved 6 minutter, er én stor, gradvis opstigning – fra tyst dunkelhed til bragende lys, fra rugen og grublen til en fysisk og sjælelig bevægelse der bliver mere og mere heftig. Det giver mening at lytte med Scriabins egne anvisninger i tanken – overvej selv hvor i stykket disse beskrivende ord, angivet i den originale rækkefølge, hører til:

Dystert. En følelse er ved at fødes. Med en tilsløret glæde. Med en mere og mere tumultarisk glæde. Opflammende, lysende, men stille. Som en fanfare.

Vi når helt op og slutter i det højeste leje på klaveret, som for Scriabin samtidig betød det skinnende, mest blændende lys. For ham havde tonaliteterne på skalaens forskellige toner også hver sin farve. Cirkeldiagrammet her angiver Scriabins opfattelse af tonearternes farver. Som hos mange andre komponister der beskriver noget lysende og himmelsk, er dette stykke præget af at takten - egentlig 9/8 – ofte er uhørlig, sløret og udvisket med lange toner, overbindinger, forskudte figurer, synkoper ...

denne musik er skrevet for at være overvældende; vi skal ikke kunne holde os på benene. I *Vers la flamme* er det som om vi gennemlever det der i Scriabins egen livs- og kunstfilosofi var menneskehedens ultimative forvandling fra stoflighed til lys i en flamme der fortærer.

Rachmaninov: Klaversonate nr. 2, b-mol, opus 36

Allegro agitato (B-flat minor)
 Non allegro—Lento (E minor—E major)
 Allegro molto (B-flat major)

Denne sonate på ca. 20 minutter er, som *Vers la flamme*, fra 1913. (Rachmaninov reviderede dog sonaten i 1931.) De tre satser er bundet sammen i ét forløb med rolige musikalske "broer". Her ser vi ikke frem mod atonalitet som hos Scriabin, men bagud mod romantisk patos. Men – modsat hvad man ofte hører om Rachmaninov – er dette ikke en spontan, rapsodisk musik hvor bestandige nye ideer vælter over hinanden, udført med virtuose effekter. Tværtimod er hele satsen stramt bygget op af få elementer der præsenteres i løbet af de første 10 sekunder. De vender tilbage i diverse ændrede og forbavsende former gennem alle satser, ofte når man mindst venter det. Man kan sammenligne denne måde at bygge musik op på med den sene Beethovens eller med Liszts klaversonate i h-mol. De værker af Rachmaninov der især har evnen til at snige sig ind på lytterens øre og sind – tænk f.eks. på den berømte "Vocalise" - er i høj grad præget af at være bygget sådan op. En håndfuld motiver eller ideer vender alle tilbage, men vi ved ikke hvornår, eller i hvilke forklædte eller partielle former det sker. Mere eller mindre ubevidst mærker lytteren spænding, forventning, overraskelse, genkomstglæde, undren og fascination over hvad "meningen" kan være med at en given idé kommer på netop denne måde og på dette tidspunkt. Det er dette spil der, når man fornemmer det, *suger* lytteren ind i musikken.